

ГЕНЕРАЛЪТ НА СНАРЯДИТЕ

**Симеон Ванков – учен,
оръжен инженер и организатор
на военно производство**

Съставител и научен редактор
акад. Васил Сгурев



*Книгата се издава
с финансовата подкрепа на Овергаз Инк. АД*



ГЕНЕРАЛЪТ НА СНАРЯДИТЕ

**Симеон Ванков – учен,
оръжеен инженер и организатор
на военно производство**

Съставител и научен редактор
акад. Васил Сгурев

София • 2015
ИЗДАТЕЛСТВО на БАН „Проф. МАРИН ДРИНОВ“

В книгата са поместени две произведения на забележителния български и руски учен, военен, държавен и обществен деец и организатор на производството – генерал-майор професор инженер Симеон Ванков. Първото от тях *Моите мемоари* е автобиографично описание на неговия живот, а второто е история на възникването и съществуването през 1915 – 1918 г. на уникалната *Организация на Ванков*, написана под ръководството на С. Ванков.

В *Моите мемоари* е описан животът му, изпълнен с възходи, падения и неочаквани обрати. Като млад инженер и офицер той командва Дунавската флотилия и единствения тогава у нас русенски арсенал в победоносната за българите Сръбско-българска война. Поради настъпилите след войната междуособици, вместо започващата многообещаваща кариера на държавен и военен деец, С. Ванков го очаква половинвековна емиграция в Русия. Там неговите човешки и професионални качества му позволяват да реализира забележителни постижения в научната, военотехническата и организационната дейност. Звезден миг в попрището му е създадената от него *Организация на Ванков*, която в периода 1915 – 1918 г. успява да интегрира над 400 малки и средни предприятия в единен корпоративен механизъм и да осъществи забележителни постижения в производството на снаряди. Това е първата подобна едромасщабна национална програма за Русия и първото и най-голямо научноорганизационно постижение на българин през миналото столетие.

В последните 20 години от живота си Симеон Ванков развива значима изследователска, педагогическа и научноорганизационна дейност в областта на металургията и студената обработка на металите, което заслужено му създава име на забележителен учен в областта на инженерните науки.

Симеон Ванков е председател на първото в България техническо дружество в Русе през 1885 г., от което води началото си и Федерацията на научно-технически съюзи (ФНТС) у нас. Настоящата книга е посветена на 130-годишнината от нейното основаване.

- © Акад. Васил Стоянов Сгурев, съставител и научен редактор, 2015
- © Константин Атанасов Жеков, художник на корица, 2015
- © Николай Любомиров Пиперов, преводач, 2015
- © Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2015

ISBN 978-954-322-819-5

Съдържание

Предговор на редактора	7
Ч а с т п ъ р в а. Моите спомени	27
Предговор	29
I. Детство, ученически години в България, Одеса, Второ военно училище в Константиновск. – Служба в българските артилерийски части. – Следване в Михайловската артилерийска академия в Петербург. – Служба в арсенала в Русчук (България). – Сръбско-българската война от 1885 г. – Влаковете с дипломатическа мисия за Петербург. – Преговорите с Хирш и Вановски. – Пътуванията в Берлин и Виена. – Свалянето на княз Александър Батенберг. – Регентството на Стамболов. – Имиграция в Русия. – Назначаване за началник на Туркестанския окръжен арсенал. – Изпращане в Далечния изток. – Списък на публикациите на автора	31
II. За живота в Ташкент	49
III. Отплаване за Далечния изток	49
IV. Служба в Далечния изток. –Разработване на проект за водоснабдяване на град Хабаровск	50
V. Служба в Далечния изток. Преселническият въпрос. – Дейността на Комитета на занаятите. – Разделение между военната и гражданската власт в Областта. – Генерал – губернатор Хондати. – Далечноизточна изложба	51
VI. Служба в Далечния изток. Дейност на различните научни общности в Хабаровск. – Просветителска дейност. – Строителство на Хабаровската електростанция	57
VII. Далечният изток и неговите богатства	61
VIII. Служба в Далечния изток. Потушаване на Боксерското въстание. – Гиринският арсенал (Манджурия). – Характеристика на китайските войски и китайската артилерия в началото на XX век. – Китай и чужденците	63
IX. Служба в Далечния изток. Дейността на автора в различните научни общности. – Строеж на Хабаровската електростанция. – Строеж на водопровода в Хабаровск	66

X. Назначаване като пълномощник за работа със снарядите. Служба в Бряньския арсенал. – Ревизия на Путиловския завод. – Беседа с френската мисия на подполковник Пио	67
XI. Назначаване за пълномощник на ГАУ за производство на снаряди. – Работа на Организацията. – Отношенията на Ванков с ГАУ. – Привличане на инженери за Организацията	72
XII. Разсъждения на автора за необходимостта от своевременна подготовка за война	86
XIII. Служба след революцията. – Честване през 1929 г. – Копия на поздравителните адреси. – Служба в „Госпромцветмет“	90
Ч а с т в т о р а. История на организацията на Упълномощения от Главното артилерийско управление по производство на снаряди по френски образец генерал-майор С. Н. Ванков	97
Глава I. Привличането на генерал С. Н. Ванков за изготвяне на снаряди	99
Глава II. Подготвителни работи на пълномощника по поръчките	105
Глава III. Получаване на нарядите от пълномощника по поръчките за снаряди	112
Глава IV. Създаване на Организацията на пълномощника и нейното развитие	124
Глава V. Заготовка на стоманата	147
Глава VI. Щамповане на чашите за снарядните корпуси	152
Глава VII. Организиране механичната обработка на стоманените корпуси на снарядите	160
Глава VIII. Организиране производството на снаряди от ковък чугун ...	169
Глава IX. Производство на запалителни чаши	184
Глава X. Производство на детонаторни тръбички	195
Глава XVI. Значимост на работите на генерал С. Н. Ванков	201
Глава XVII. В заводите	204
Глава XX. Ликвидиране на Организацията на пълномощника на ГАУ генерал-майор Ванков	220
Приложения. Служебни справки	225
Ч а с т т р е т а. Служебен списък и пенсионни документи на генерал-майор С. Ванков	259
Ч а с т ч е т в ъ р т а. Лична кореспонденция и фотографии на С. Ванков	273

Предговор на редактора

Симеон Ванков (1858 – 1937 г.) безспорно е значима историческа личност, оставила трайни следи в развитието на науката, техниката, технологиите, във военните и държавните дела както в следосвобожденска България до края на 80-те години на деветнадесетото столетие, така и в Русия през следващите петдесет години. Неговите основни творчески постижения са сътворени в най-голяма степен в Русия, но и това, което е успял да направи в България за тридесет години – до 1887 г., никак не е малко. Неслучайно през последните петдесет години неговото име се радва на немалък интерес у нас.

Барелефът на Симеон Ванков е на стената до входа в Националния дом на науката и техниката (НДНТ) на ул. „Г. Раковски“, № 108 в София, както и до входа в Дома на науката и техниката (ДНТ) в Русе. И това не е случайно. По този начин българските инженери и техници изразяват своето уважение към човека, който стои в основата на организираното движение на инженерите и техниците у нас. Да се надяваме, че Българският военноморски флот, чийто командир е бил С. Ванков по време на твърде важната за България победоносна Сръбско-българска война през 1885 г., също ще намери начин да изрази своето уважение към него.

Половинвековният руски период от живота и дейността на С. Ванков е свързан с трудна, напрегната и в голяма степен успешна творческа дейност. За това говори и фактът, че в гр. Хабаровск (Русия), където той дълги години е работил, на неговото име е кръстена улица, а на гроба му в гр. Москва е поставен тридюймов снаряд като символ на изключителни военно-технически и организаторски постижения.

Почти четвърт век след кончината му по различни причини С. Ванков не е бил в полезрението на историците и в Русия, и в България. След шестдесетте години на миналото столетие за С. Ванков са публикувани немалко изследвания и статии, които с различна степен на достоверност отразяват неговата дейност в една наситена с противоречия и конфликти епоха.

Към най-ярките и важни публикации за живота и дейността на С. Ванков, по мое мнение, могат да бъдат отнесени следните творби.

През двадесетото столетие името на Симеон Ванков за пръв път се появява в книгата на Симеон Радев „Строители на съвременна България“,

печ. Тане Пеев, 1910 г. Константин Божков в „Бележки и спомени по морската ни част“ – ВИС, г. VII, 1933, кн. 13, 110 – 160, дава подробни сведения за Техническото дружество в Русе от 1885 г. и за участието на С. Ванков в него. В кандидатската си дисертация, защитена през 1965 г. във Военна академия „Г. Раковски“, Ради Боев също споменава името на С. Ванков. В своята статия „Семьон Николаевич Ванков“ (сборник „Октомврийската революция и българо-съветската дружба“. С., Изд. на БАН, 1967, 463 – 481) съветската историчка Рита Гришина дава достатъчно пълни и точни биографични данни за С. Ванков.

Следващата стъпка в изследване на дейността на С. Ванков е направена в биографичния очерк на Лариса Чакалова „Генерал Симеон Ванков“ (С., ДВИ, 1973 г.)

През 1984 г. Арон Черняк – най-добрият съветски изследовател на делото на С. Ванков, публикува своята книга „Семьон Николаевич Ванков“ (М., Наука, 1984 г.), която получи широка популярност и се цитира твърде често и досега. През 1989 г. Военното издателство у нас издаде българския превод на тази книга с великолепен предговор на проф. д-р Иван Ванков – сътрудник на Института по ядрени изследвания и ядрена енергетика (ИЯИЯЕ) при БАН и близък роднина на С. Ванков. А. Черняк е имал възможност да борави със значителен архивен материал и това му е дало възможност да представи достатъчно пълна картина на руско-съветския период от живота и дейността на С. Ванков.

След промените в България и Русия след 1990 г. се забелязва постепенно възраждане на интереса към делото на С. Ванков, но при една нова, по-широка и по-балансирана интерпретация на неговата дейност.

В България през 1998 г. бе публикувана статията на Невена Бъчварова „Симеон Николаевич Ванков – живот и дейност (1858 – 1937)“ – Изв. на Историческия музей – Велико Търново, г. XIII, 1998 г., стр. 38 – 52, в която се прави опит за нов, съвременен прочит на живота и творчеството на С. Ванков.

От публикуваните след 2000 г. материали заслужава особено да се отбележи книгата „Храм на знания технически ... Българското техническо дружество в Русе 1885 г.“ на варненския историк Иван Алексиев (Варна, Морски свят, 2010 г.), в която е събран значителен фактологичен материал и се съдържа най-пълната досега библиография на публикациите за С. Ванков. В книгата се поднасят и нови интерпретации на дейността на С. Ванков, в които, наред с редица обективни констатации, се съдържат и някои крайни и несправедливи субективни твърдения, недоказани чрез съответни архивни материали.

В статията „За белите петна в историята на НТС“ (вестник НО № 3, 26.03.2010 г.) известният наш изследовател на историята науката и техниката доц. д-р Младен Цонев справедливо оспорва тези необосновани твърдения. Те са предмет на критично обсъждане в частта за „Четири мита за С. Ванков“ в настоящето предисловие.

През 2006 г. в бр. 25 на издаваната в София „Русская газета“ е публикувана съдържателната статия на д-р Михаил Станчев „Генерал Симеон Ванков и Далечния изток“, в която авторът, на базата на свое посещение на гр. Хабаровск, посочва много нови и интересни подробности от живота и дейността на С. Ванков в далекоизточния регион.

Забелязва се повишаване на интереса на съвременните руски изследователи към живота и дейността на С. Ванков и в най-голяма степен към историята на създадената от него Организация на упълномощения от Главното артилерийско управление по производство на снаряди по френски образец за периода от 1915 до 1918 г., наричана за кратко и в руската и в българската литература „Организацията на Ванков“. В предговора към преиздадения през 2006 г. отчет на тази организация от московското издателство „Машиностроене“ група съвременни руски военни дейци и историци дават изключително висока оценка за приносите на С. Ванков в организирането на масовото производство на боеприпаси за руската артилерия в годините на Първата световна война. Нови изследователски резултати и положителни оценки за дейността на С. Ванков се срещат и в редица публикации на учени от Брянския държавен университет „И. Г. Петровски“ и от други руски университети и академични институти.

С изключение на три документа, публикувани през 70-те години на миналото столетие от Л. Чакалова, и няколко такива, включени и в българския превод на книгата на А. Черняк, в България не са публикувани други автентични материали и документи от и за С. Ванков. Българският читател засега се задоволява само с цитати и извадки от тях, както и с разнообразни, понякога противоречиви интерпретации на същите.

Скромната задача на настоящата книга е да предоставят на читателите автентични и съдържателни материали и документи, написани от и за С. Ванков. И нека всеки от читателите си направи самостоятелни изводи за приносите и значимостта на неговата цялостна дейност, за мястото му в науката, техниката, в обществените, държавните и военните дела в България и Русия.

Материалите и документите в книгата са оформени в четири части:

Част първа. Моите спомени – от С. Ванков;

Част втора. История на организацията на Упълномощения от Главното артилерийско управление по производство на снаряди по френски образец генерал-майор С. Н. Ванков;

Част трета. Служебен списък и пенсионни документи на С. Ванков;

Част четвърта. Лична кореспонденция и фотографии на С. Ванков.

Тези документи и материали са любезно предоставени на Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“ от близки роднини на С. Ванков чрез проф. д-р Иван Ванков. „Моите спомени“ са му дарени от съпругата на С. Ванков Мария Данаиловна Ванкова при посещението ѝ в България през 1983 г.

Включената в част втора „История на организацията на ...“ е съставена от група сътрудници на тази организация под общото ръководство на самия С. Ванков. Този отчет-история, е бил издаден в ограничен тираж от типографията на А. И. Мамонтов през 1918 г.

При подготовката за печат на част втора – в текста за „Историята на организацията на ...“ не са включени разделите от XI до XV, както и разделите XVIII и XIX, в които се съдържат подробни, но второстепенни технически данни, които не представляват интерес за средностатическия читател. Служебният списък от част трета, съставен през 1918 г., може да се разглежда като своеобразна разширена биографична справка на С. Ванков. В него се съдържат подробни данни за отделни събития от неговия живот и тяхното точно датиране, което позволява да се уточнят много обстоятелства, съпътстващи тези събития. Служебният списък е официално заверен държавен документ, който е проверен щателно, тъй като на негова основа се определя държавната пенсия. В този смисъл той е ценен исторически документ.

Пенсионните документи, поради тяхната специфика, са дадени без превод на български език.

Фотографиите в част четвърта са подбрани със стремеж да се отразят равномерно отделните периоди от живота на С. Ванков.

Всички документи и материали в настоящата книга, с изключение на част от фотографиите, се публикуват за пръв път в българско издание.

В „Моите спомени“ могат достатъчно ясно да се разграничат три периода от живота и дейността на С. Ванков: българският – до 1887 г., този в царска Русия – от 1887 до края на 1917 г., и последният съветски период – от началото на 1918 г. до 1937 г.

За своя живот през първите години – от 1858 до края на 1887 г. С. Ванков отделя в „Моите спомени“ петнадесет страници, които са писани в гр. Хабаровск през 1910 г. Авторът не ни глези с излишни подробности. Даже такова важно събитие за България, пък и за самия С. Ванков, като Сръбско-българската война от 1885 г., е поднесено пестеливо и скромно по отношение на приносите на самия автор. А той има какво да каже за тази война, тъй като е бил ръководител на единствената бойна военноморска част на България по онова време – Дунавската флотилия, т.е. по същество е командващ тогавашния военноморски флот на нашата страна. Едновременно с това той остава командир и на Русенския арсенал, който е единствен такъв в Княжество България и по време на войната изпълнява функциите на липсващите у нас тогава военни заводи.

С. Ванков полага значителни усилия по въвеждането на ред и дисциплина в Русенския арсенал и Дунавската флотилия, с което твърде много спомага за тяхната успешна дейност по време на Сръбско-българската война от 1885 г.

Русенският арсенал по онова време е многофункционален завод, в който се осъществява ремонт на различни видове артилерийско и стрел-

ково оръжие за нуждите на действащата армия, комплектуване на същата с артилерийско и стрелково оръжие до щатно състояние, създаване и ремонт на средства за транспортиране на оръдия и боеприпаси и др. По време на войната С. Ванков полага значителни усилия за формирането на нови полски батареи, работилници и транспортни съоръжения.

Твърде големи са заслугите по време на войната от 1885 г. на командваната от него Дунавска флотилия и морската част в Русе за снабдяване по река Дунав на северния отряд на българската армия и на крепостта Видин с артилерийско и стрелково оръжие, боеприпаси и продоволствие. Във Военния исторически архив във Велико Търново се пазят много телеграми, разменени между С. Ванков и военния министър К. Никифоров, от които лъха невероятно напрежение и драматизъм, свързани с бойните действия през тази кратка, но невероятно трудна за българите война. За 27-годишния майор С. Ванков това са дни на големи изпитания.

След Сръбско-българската война майор С. Ванков е вече във висшите военно-технически кръгове. Той получава политически задачи, с които посещава много европейски държави. В спомените си С. Ванков твърде драматично и интригуващо описва своите срещи и разговори с руските царски министри Н. Хирс и П. Вановски, които му съобщават категоричното руско официално становище на неприемане на княз Батенберг. Това води до неуспех на мисията му за нормализиране на отношенията между двете държави. По-късно със същата цел С. Ванков се мъчи да улесни мисията на генерал Каулбарс, но също неуспешно.

Това е времето, когато княз Батенберг е детрониран, отново върнат на княжеския трон, а след това е принуден окончателно да напусне България. Това е времето, когато българският военен и политически елит показва пълно безсилие да преодолее възникналите значителни противоречия в своите среди и в крайна сметка ги решава по най-грубия и варварски начин – чрез физическо отстраняване и изгнание на политическите си противници. Със съгласието на Стефан Стамболов са разстреляни довчера възвеличаваните герои на Сръбско-българската война – майорите Олимпий Панов, Атанас Узунов, Коста Паница и други техни сподвижници.

И тази кървава практика ще се повтаря периодично, при всяка по-значителна смяна на държавното управление и обществените правила. За неумението на българския политически елит да търси и намира компромиси, да изглажда своите противоречия по един цивилизован начин нашият народ е платил твърде висока цена, плаща я и досега.

В спомените си С. Ванков описва перипетиите на тогавашната политическа борба и застъпва становището, че неговите приятели русофилите са допуснали наивни политически грешки и не са могли да се възползват от благоприятните за тях обстоятелства. Ванков последователно критикува и политиката на руското правителство и дипломатия, които с непоследователната си, недалновидна и неумна политика към България

вносят и своя принос за влошаването на руско-българските отношения и губят важни позиции на Балканите.

И като следствие от тези събития – емиграция за десетилетия на много български офицери и граждански лица, сред които и С. Ванков, както и репресиране на други от тях, останали в страната.

В спомените си С. Ванков по следния начин обяснява причините и същността на своята половинвековна емиграция: „Като привърженик на Каравелов и активен русофил, възглавяващ русофилската партия в Русия, аз бях принуден да напусна родината си и да премина в Румъния, откъдето се прехвърлих в Русия (в Одеса). Ако бях останал в България, то може да се предположи, че щеше да ме сполети съдбата на Попов, т.е. биха ме убили привържениците на Стамболов, което се потвърждава от покушението срещу мен в Одеса от страна на привържениците на Стамболов.“

В спомените си С. Ванков не оставя подробни данни и изчерпателни сведения за периода от края на 1885 г. и до емиграцията, както и за своята истинска роля и влияние върху събитията от онези години. За българските инженери и техници значителен интерес представлява замислянето, създаването и краткотрайната четиримесечна дейност на Българското техническо дружество (БТД) в Русе през 1885 г., от което води началото си организираното движение на инженерите и техниците у нас и съвременната Федерацията на научно-техническите съюзи (ФНТС) в България понастоящем. Това събитие в най-голяма степен е свързано както с името на С. Ванков, така и с имената на други двама изтъкнати руски творци и деятели на българска служба – кап. лейт. Зиновий Рожественский и инж. Павел Кузминский. Съществуват няколко версии за ролята на всеки един от тримата в сътворяването на това благочестиво дело, но поради липса на достоверни автентични архивни документи нито една от тези версии не може да бъде потвърдена или опровергана категорично. Необходим е внимателен анализ на намерените досега документи и търсене на нови такива. Едно е безспорно – за пръв (и единствен) председател на Техническото дружество в Русе от 1885 г. е избран капитан Симеон Ванков. И в този смисъл неговото име е завинаги свързано с организираното движение на инженерите и техниците в България.

Тези събития не са отразени в „Моите спомени“, но за съжаление те не са описани и от нито един от останалите членове на дружеството. С изключение на К. Божков, който в публикуваните 48 години след това свои спомени дава сведения за това дружество и за участниците в него.

Така драматично завършва първият, българският период от живота на С. Ванков и започва вторият, половинвековен руски период.

Офицерите-емигранти, в това число и С. Ванков, получават съответни офицерски чинове и длъжности в руската царска армия. В течение на тридесет години – до пенсионирането си през 1918 г., С. Ванков служи в различни артилерийски военнотехнически подразделения – първона-

чално в киевската и в кронщадската крепостна артилерия, а след това е командир на арсеналите последователно в градовете Ташкент, Хабаровск и Брянск. Той поема Ташкентския арсенал в занемарено състояние и за кратко време успява да го превърне в работоспособно военнотехническо поделение. Най-продължителна е службата му в Хабаровския арсенал – цели 17 години. През този период му се налага да въвежда строг организационен и технологичен ред в арсенала и да повишава непрекъснато неговите потенциални възможности на водещ руски военнотехнически преден пост в Далечния изток. По време на тази дейност С. Ванков натрупва значителен опит, който се оказва особено полезен по време на Първата световна война. В края на пребиваването му в Хабаровск арсеналът се превръща в голямо военно-ремонтно и производствено предприятие, което по време на Втората световна война (под името „Далдизель“) произвежда серийна военна продукция. В музейната сбирка на завода се пазят и досега фотографии и материали за С. Ванков.

В спомените си С. Ванков описва двете свои мисии в зоната на бойните действия по време на руско-китайския сблъсък през 1900 г. и на Руско-японската война през 1904 г. Той пише за изводите от тези пътувания, както и за своите многобройните опити да даде правдива информация на петербургските управници за необходимостта от развитието на този стратегически важен район на Русия.

В спомените си той отбелязва: „Животът в Далечния изток беше оригинален, но хубав: оригинален поради необходимостта да се вземе участие във всички видове обществена дейност.“ И действително, в „Моите спомени“ са посочени 16 негови ръководни длъжности и членства в различни дружества, повечето от които са основани по негова инициатива: географско, техническо, за подпомагане на нуждаещите се ученици, занаятчийски комитет и много други. Особено внимание заслужават неговите успешни усилия за изграждането на водопроводна мрежа и за електрифицирането на гр. Хабаровск – дейности, които му донасят значително обществено признание. В спомените си той посочва, че за да успее във всички тези свои начинания му се е налагало да работи в арсенала и в обществените организации от ранна сутрин и до среднощ.

Към наетите в арсенала работници и техници С. Ванков е строг, но справедлив. В града е известен като човек, на който не липсва чувството за социална справедливост към онеправданите и нуждаещите се от помощ. Води непрекъснатата борба с местната чиновническа некадърност и бюрокрация.

Гражданите на гр. Хабаровск оценяват по достойнство тези негови качества и затова и досега, независимо от превратностите на гражданската и двете световни войни, в този град има улица, която е наречена на името на С. Ванков.

В спомените си С. Ванков пише за пожара в своя дом в гр. Хабаровск, който е унищожил не само неговото имущество, но и много ценни бъл-

гарски исторически документи и писма от княз Батенберг, военния министър Н. Никифоров и др.

През 1911 г. на С. Ванков бива присъдено поредното и последно за него военно звание – генерал-майор.

И когато след три години той възнамерява вече да се пенсионира и да остане завинаги в харесвания от него Далечен изток, висшестоящите началници най-после оценяват неговия уникален военнотехнически и организационен опит и го преместват в Европейска Русия – той възглавява стратегически важния за задаващата се Първа световна война арсенал в гр. Брянск.

И военният министър, и от Главното артилерийско управление (ГАУ) започват да търсят неговите висококвалифицирани експертни становища по редица сложни военнотехнически проблеми – той преминава в по-високи сфери на отговорности и вземане на решения.

В „Моите спомени“ значителна част от текста е посветена на „Историята на организацията на упълномощения от Главното артилерийско управление по производството на снаряди по френски образец генерал-майор Симеон Ванков“ или съкратено „Организацията на Ванков“. Този изключително важен период от дейността на С. Ванков безспорно е връх в неговата професионална военнотехническа кариера, който му отрежда високо и достойно място в руската отбранителна промишленост през двадесетото столетие. Може уверено да се твърди, че периодът от 1915 до 1918 г. е звезден миг в живота на С. Ванков.

Началото на Първата световна война през август 1914 г. по недвусмислен начин показва несъстоятелността на тезата, че войната ще е краткотрайна и ще се води със запасите от боеприпаси, подготвени в мирно време. Това в най-голяма степен важи за двете държави от Антантата – Русия и Франция. Очертаващият се в действащата армия на Русия остър снаряден глад принуждава военното ръководство на тази страна да обърне поглед към положителния опит на Франция за пълна техническа мобилизация на промишлеността, включваща и малките и средните частни предприятия. В началото на 1915 г. в Русия пристига френска делегация от военни и технически специалисти, която е готова да сподели своя опит и документация за осигуряване на едросерийно производство в Русия на тридьюмови снаряди по френски образец. Председателят на руската Специална разпоредителна комисия по артилерийската част великият княз Сергей Михайлович решава да се обърне към генерал-майор С. Ванков – тогава началник на Брянския арсенал, да представи своите виждания как такава техническа мобилизация на базата на множество частни предприятия би могла да се организира на територията на европейска Русия. Докладът от приложение 1 от публикуваната в настоящата книга „История на организацията на упълномощения от ...“ дава ясна представа каква огромна дейност за кратко време е осъществена от С. Ванков, за да оцени в достатъчно пълна степен необходимите ресурси,

организационните мероприятия и времето за решаване на снарядния проблем.

Докладът е одобрен и чрез съответни решения руското военно ръководство възлага значителни пълномощия на С. Ванков, правейки го „упълномощен от ГАУ за изготвяне на снаряди по френски образец“. Самият С. Ванков отбелязва в „Моите спомени“, че „това е първата мобилизация на гражданската промишленост за целия период от съществуването на Русия“.

Авторите на предговора към цитираното съвременно руско издание на „История на Организацията на“ пишат: „Осъществявайки архивни търсения с голяма убеденост можем да кажем, че назначаването на генерал-майор С. Н. Ванков за пълномощник на ГАУ в такова важно дело е било не случайно, а абсолютно логично. Такъв извод може да се направи и въз основа на служебния списък на генерал-майор С. Н. Ванков, изготвен на 27 април 1918 г. и съхраняван в Руския държавен военноисторически архив.“

Към това следва да се добави, че още през 1912 г. С. Ванков се е обръщал към военния министър и е имал среща с него по проблемите на техническата мобилизация на Далечния изток на Русия. На тези срещи са били дискутирани и възможностите за такава мобилизация и в европейска Русия.

Не следва да се счита, че „Организацията на Ванков“ е някакво организационно копие на аналогичната по цел организация във Франция. В Русия винаги е имало твърде много специфика, твърде много вътрешни фактори и значителни трудности, които С. Ванков с огромна енергия, напрегнат труд и такт в отношенията си с хората е трябвало да преодолява. Достатъчно е да се спомене, че от възникването на руската държава, военното производство в нея се е реализирало преди всичко чрез големи специализирани държавни заводи. На С. Ванков е било разрешено да осъществи техническа мобилизация само на гражданската промишленост чрез използване на множество малки и средни частни предприятия.

За резултатите от работата на „Организацията на Ванков“, която по същество представлява широкомащабна национална програма, най-добре може да се съди по данните, публикувани в „Историята на упълномощения“. Изградена е синхронно работеща и добре координирана структура, осигуряваща успешната работа на 442 малки и средни предприятия за кооперирано производство на снаряди. Те са пръснати на значителни разстояния едно от друго в Средна и Южна Русия и са се нуждаели от непрекъсната и навременна доставка на суровини, финансов ресурс и квалифициран персонал. И всичко това в най-голяма степен ляга върху плещите на ръководителя на тази организация.

Разгъната е мащабна научноизследователска и опитноконструкторска дейност под ръководството на самия С. Ванков, която дава възмож-

ност да се създаде руски адаптиран вариант на френския тридьюмов снаряд, приспособен към руските заводски технологии. Осъществена е съответна изследователска дейност и въвеждане на стоманизиран (перлитен) чугун в снарядното производство.

Резултатите са впечатляващи. За близо тригодишното си съществуване „Организацията на Ванков“ е изпълнила държавни поръчки за производството на почти 18 млн. снаряди и 18,4 млн. взриватели. Постигната е разумна цена на изделията, както и производителност на труда, равна, а в много случаи надвишаваща аналогичните показатели на едросерийните държавни заводи. Към края на 1916 г. снарядният глад в руската армия в основни линии е ликвидиран.

Тези съвременни български инженери и организатори на производството – а такива все още има, които са участвали в изпълнението на големи национални програми, свързани с преодоляването на огромни трудности, могат най-добре да си представят мащабите и значимостта на работата на „Организацията на Ванков“ и на нейния ръководител.

Уникалният опит от работата на тази организация е използван в голяма степен и в СССР при решаването на много научно-технически проблеми, в това число и по военнотехническата мобилизация на страната. За това свидетелства фактът за проявения интерес през 1929 г. от съветския ГОСПЛАН към документацията на „Организацията на Ванков“, както и към престижната позиция на авторитетен учен и висококомпетентен специалист в черната и цветната металургия и металообработка, която С. Ванков заема сред научно-техническата интелигенция и експертните държавни органи и институции от 1918 г. и до края на живота си.

След кончината на С. Ванков започва повсеместна и невиджана по мащаби техническа мобилизация на съветската военна и гражданска промишленост, която завършва в края на военната 1941 г. Тя позволява по време на Втората световна война да се произведе почти два пъти повече въоръжение и боеприпаси, отколкото от непосредствения противник – Германия. Това, заедно с пълната мобилизация на човешкия потенциал предопределя до голяма степен изхода на войната.

Представяват интерес и приведените от С. Ванков в „Моите спомени“ 14 изисквания, които е необходимо да се спазват, за да се осигури успешната работа на създадената от него Организация. Голяма част от тези изисквания не са загубили своята актуалност и днес, и всеки, който се заеме да осъществи такова мащабно дело в екстремални военни условия, трябва да ги знае и използва.

В последната част на „Моите спомени“ С. Ванков прави своеобразен ретроспективен анализ на целия свой военен и военнотехнически опит. Най-общо той го свежда до следното:

1. „Съотношението между натрупаните средства за въоръжаване в складовете и подготовката за мобилизация на промишлеността ще зависят от политическото, стратегическото и главно от икономическото поло-

жение на страната.“ Този извод е потвърден от въоръжените конфликти през двадесетото столетие.

2. „Войната не трябва да внася в промишлеността никакви изменения от качествен характер, но количествено тя може да влияе на изменението на ръста на някои специални видове производства – поле на изменението на продукцията и на снарядите, газови бомби и др.“

В тази връзка сравнението на техническата политика на двете противоборстващи страни – СССР и Германия, показва, че докато съветската танкова промишленост разчита преди всичко на две конструирани преди войната унифицирани и непрекъснато модернизиращи базови платформи на среден и тежък танк и на съответни самоходни артилерийски установки (САУ), произвеждани едросерийно и с добра ремонтпригодност, то в Германия се осъществява честа смяна на принципно различни базови конструкции, което пречи на серийното производство и на ремонтпригодността. Това е една от съществените причините, поради която по време на Втората световна война немската промишленост произвежда три пъти по-малко танкове и САУ, отколкото руската.

3. „Наред с подготовката на мобилизационните запаси за осигуряване на началния период от войната, трябва да се осъществи огромна работа по осигуряването на мобилизационната готовност на цялото народно стопанство, преди всичко на металообработващата промишленост.“

Това означава максимална техническа мобилизация преди започване на военните действия. Три от участничките във Втората световна война – Япония, СССР и Великобритания, осъществиха пълна промишлена мобилизация непосредствено до и в началото на войната, САЩ – към 1943 г., а максималното военно производство на германската промишленост беше достигнато твърде късно – едва през септември 1944 г.

4. „Нашите врагове всяка минута могат да започнат военни действия без обявяване на война, както беше в 1904 г. в Далечния изток.“

Втората световна война ни даде нагледни примери как пренебрегването на това предупреждение на С. Ванков може да доведе до твърде тежки последствия – съветското правителство през юни 1941 г. и американското през декември 1941 г. при Пърл Харбър допуснаха нападения без обявяване на война, които за тях се оказаха внезапни и с тежки последици.

Могат да се посочат и други мисли от спомените на С. Ванков, които имат важни стратегически измерения, но това е предмет на специални изследвания. Самият С. Ванков посочва, че основание за такова „стратегическо мислене“ му дава неговата цялостна дългогодишна военнотехническа дейност.

За периода след 1921 г. С. Ванков е отделил само 11 страници в „Моите спомени“. От тях 9 страници и половина са цитирания на поздравителни писма и адреси по случай честването на неговата юбилейна 70-годишнина в Дома на учения в гр. Москва. Но даже беглият прочит на тези тек-

стове, в които е дадено непълно изреждане на научно-организационните длъжности, които С. Ванков е заемал в държавната администрация, в различните експертни научни съвети, в катедрите на различни институти и университети, показва неговото водещо място на авторитетен, мъдър и висококвалифициран учен и специалист в областта на добива и обработката на металите – черни и цветни.

Той е инициатор и организатор на първите в съветско време национални конференции по черна и цветна металургия, както и на широкомащабна издателска дейност в областта на справочната научно-техническа литература.

За този период от своя живот той пише кратко: „Моята служба след 1921 година премина като председател на Техническият съвет на ГЛАВМЕТАЛ (Централен правителствен орган за координация и управление на добива и преработката на металите).“ От заеманите многобройни длъжности най-отговорни са заместник-председател на Комитета по цветни метали и председател на Научно-техническият съвет по цветни метали към администрацията на правителството. В ГОСПЛАНА на СССР е бил председател на секцията по цветни метали и на плановата комисиция по ДНЕПРОСТРОЙ, чието строителство през 30-те години на миналия век е емблематично за съветската индустриализация. В приветствените адреси е посочена неговата значителна дейност по оказване на научно-техническа помощ на много металургични и металообработващи предприятия.

В значителен брой публикации у нас до и след 1990 г., наред с добросъвестно проверените данни от неговата биография, се появиха и много твърдения – митове, които са приспособени към текущата обществено-политическа конюнктура и не съответстват на историческата истина. Ще бъдат разгледани някои от тях, които са в противоречие и с материалите и документите от настоящата книга.

МИТ ПЪРВИ: С. Ванков – приближен до руския царски двор.

Началото на този мит следва да се търси в излязлата в началото на миналия век книга на П. Орловец „Похожденията на Шерлок Холмс в Русия“ (М., Лотос, 1909), която е художествено произведение, написано по отделни мотиви от реалната биография на С. Ванков. Там е описана среща между героя на книгата и руския император. За подобна среща се споменава и в книгата на А. Черняк за С. Ванков, но там е отбелязано, че не са открити исторически източници, потвърждаващи такава аудиенция.

От доц. д-р В. Бобков от Брянския държавен университет „И. Г. Петровски“ беше получена илюстрирана с фотографии статия на Дениз Титкин, озаглавена „Николай II: към 95-годишнината от височайшата визита“. В нея подробно се описва едnodневното посещение на 20 април 1915 г. на руския цар на ръководения по онова време от С. Ванков Брянски арсенал, в това число и за срещите с ръководството на града и арсенала. В

служебния списък на С. Ванков има запис, че същият на 15 април 1915 г. е командирован от Москва за Брянск за среща с НЦВ „господаря император“. За това свидетелства и фактът, че под снимката на посрещането на Николай II на брянската ж.п. гара са изредени имената на официалните лица, участващи в това посрещане. След губернатора на областта, на второ място е името на генерал-майор С. Ванков. И макар че в статията няма сведения за лична среща между тях двамата, то с голяма вероятност може да се предположи, че С. Ванков е участвал в някой от разговорите на Николай II при посещението на същия в Брянския арсенал.

Няма данни С. Ванков да е поддържал постоянни връзки с близкото обкръжение на руския цар или с него самия. В служебния списък и в спомените си той едва ли би пропуснал да спомене за това. За сметка на това той пише, че поради интригите на враговете му (кои са тези врагове – не се посочва!), той е бил изпратен – и по същество забравен, в затънтения Приамурски край цели 17 години, когато е бил в разцвета на силите си. Такива нерадостни мотиви се срещат в различни места от спомените му. Максимално високото ниво, до което е достигнал, са лични официални служебни срещи с руски царски министри по време на изпълнение на мисията, възложена му от българското правителство на П. Каравелов, както и други такива, но много по-късно – преди и по време на Първата световна война.

В спомените си С. Ванков пише, че по време на емиграцията в Русия е бил принуден от официалните власти да обещае, че няма да се занимава с политическа дейност – в това число и по проблеми, свързани с България. Обещание, което той спазва до края на живота си.

Очевидно е, че отношенията на С. Ванков с руската царска власт са били сложни и нееднозначни. За никакво протезиране от страна на официалните руски власти няма сведения. Само неговото честно и достойно поведение и пословично трудолюбие и дарби му позволяват, макар и бавно, да се изкачва в служебната военнотехническа йерархия и да достигне до едно завидно ниво по време на Първата световна война.

МИТ ВТОРИ: С. Ванков – червен генерал.

Това твърдение лесно може да се опровергае на базата на публикуваните в настоящата книга материали от личното му пенсионно дело. Още на 12 декември 1917 г., т.е. непосредствено след Октомврийската революция, той е подал рапорт до Военното министерство и Главния щаб на армията за излизане в оставка поради болест. Рапортът е разгледан по същество през февруари 1918 г., а заповедта за уволнение от армията е издадена на 25/12 април 1918 г. Както личи от спомените му, през целия период – от декември 1917 г. и до пенсионирането си, той се е занимавал с ликвидационна дейност на „Организацията на Ванков“ и с подреждане на материалите от нейната история в отделен отчет. След пенсионирането си като гражданско лице е правил различни научно-технически експертизи.

Следва да се напомни, че формално за рожден ден на новата Червена армия се счита 23 февруари 1918 г., а активното изграждане на нейните редовни части се осъществява от лятото на 1918 г., когато започва ожесточената фаза на Гражданската война. От публикуваните пенсионни документи следва, че С. Ванков никога не е бил в новоизгражданата Червена армия, а още по-малко – в нейните бойни части. Той е пенсиониран от органите на старата руска армия, с използване на нейната стара атрибутика в пенсионните документи.

Исторически факт е, че част от висшия офицерски корпус на руската царска армия, най-ярък представител на който е известният генерал А. Брусилов, отказват да вземат участие в братоубийствената Гражданска война и се дистанцират и от армията, и от политиката. Към тази група може да се отнесе и самият С. Ванков, който, както се вижда от публикувания служебен списък, след революционните промени никога не е бил в състава на руската, а след 1922 г. – на съветска армия.

И последно – в Червената армия по време на създаването ѝ, през Гражданската война и до Втората световна война не е имало генералски чинове. Същите са въведени в нея в 1940 г., след кончината на С. Ванков. Всичко друго е измислица.

МИТ ТРЕТИ: С. Ванков – съратник на В. Ленин.

Зараждането на този мит с дълготрайно присъствие в медиите се дължи преди всичко на издирената от Рита Гришина известна снимка от 1922 г. за изпитанията на електрически плуг край гр. Москва, на която С. Ванков е фотографиран заедно с В. Ленин. Той е с кърпа в ръка, която вероятно се използва за управление на изпитанията. От снимката ни гледа изпитото лице на човек в гражданска фуражка, който очевидно се бори да оцелее в тежките години на Гражданската война и нейните последствия.

Историята на тази снимка е добре изследвана – на тези изпитания С. Ванков представлява официално комисията по електроплуга към ГЛАВМЕТАЛ, на която е възложено провеждането на експериментите. Той няма отношение нито към създаването на този плуг, нито към по-нататъшната му съдба. Не са известни никакви документални сведения за лични срещи и беседи на С. Ванков с В. Ленин както по време на изпитанията, така и преди или след тях. Следва да се има предвид, че срещите на последния са добре изследвани и документирани.

Думата „съратник“ предполага споделянето на общи идейни ценности, както и еднопосочни дейности между вождя и съратника и постоянни контакти между тях. Да се твърди за някаква идейна близост на С. Ванков и партийните структури в Съветска Русия е просто нелепо, а и няма документи за подобни твърдения. Самият С. Ванков в написаната по съветско време втора част на спомените си избягва да използва термина „съветска власт“, заменяйки го с „нова власт“.

Зад всички тези митологизирани твърдения за „съратничество“ се крие користното желание на угоднически журналисти да се приспособят към съществуващата преди 1990 г. политическа конюнктура и се харесат на властимащите.

Отношенията на С. Ванков с новата съветска власт са не по-малко сложни и нееднозначни, отколкото с царската власт. За съветската власт той, от една страна, е бивш царски генерал с московска съпруга от интеллигентско-аристократичните кръгове, а от друга, високоерудирани учен, преподавател, инженер, знанията на който са крайно необходими на новата прощада власт. Балансът между тези две тенденции се гарантира от будната руска научно-техническа интелигенция, която високо оценява постиженията и възможностите на С. Ванков и го признава като изтъкнат свой представител. Това най-добре личи от документите по честването на неговия 70-годишен юбилей.

Научно-техническите постижения на Ванков са популярни през двадесетте и тридесетте години на миналото столетие, но след Втората световна война официалните съветски институции налагат мълчание на тези постижения. Причините са няколко. Първо, по това време се започва „кампания против космополитизма“ и възхвалява преди всичко на руски по произход учени и на такива, които са израснали и са се утвърдили по съветско време. Второ, осъществява се линия на възхваляване на постиженията на съветската власт и на подценяване на тези, които са реализирани извън нея и по време на царския режим.

Тъй като по време на Втората световна война в СССР са осъществявани големи и достатъчно ефективни национални военнотехнически програми, възглавявани от изтъкнати инженери и организатори – Б. Ванников, А. Шахурин, Д. Устинов и др., то след края на войната вече не е прието да се припомня, че по време на предишната световна война в Русия е имало подобна успешна програма, реализирана чрез „Организацията на Ванков“. Мълчало се е и по приемствеността и връзката между руските военнотехнически програми от двете световни войни.

И е много показателно, че след промените в Русия от 1991 г. се заражда нов интерес към „Организацията на Ванков“ и нейния ръководител, а при съвременните руски военни специалисти и историци се забелязва стремеж към обективна оценка на резултатите от работата на С. Ванков и ръководената от него организация. Би било добре, ако се намери тяхното истинско място в историята на военнотехническата наука и техника, в това число и в новоизграждащия се край гр. Санкт Петербург музей на историята на Първата световна война.

И още нещо за отношенията на С. Ванков със съветската власт. В България се съхранява разказ на последната съпруга на С. Ванков – Мария Данаиловна, пред потомците на Ванковия род за това, че през 20-те и 30-те години на миналото столетие той е бил викан за разпити и обяснения от органите на НКВД на СССР. И за това с какво достолепие и достойнство

той се държал по време на тези изпитания. Не е репресиран, макар че е починал в злощастната 1937 г.

МИТ ЧЕТВЪРТИ: С. Ванков – забравил България и рода си.

Факт е, че С. Ванков не се възползва от възможността да се завърне в България след амнистията, дадена от българското правителство на емигрантите офицери и русофили. В спомените си той не коментира тази възможност. Но в първата част на тези спомени, написани в царско време, С. Ванков описва с много топли думи и любов своето Отечество и своята фамилия. Той пише в тях за съдбата на емигрантите: „Ние бихме живели в своята страна и бихме служили на своя народ, а не да бъдем принудени да емигрираме. Нали нашите знания, нашият опит биха могли да бъдат полезни за родината ни“. И на друго място в „Моите спомени“: „Аз мислех, че далеч от близките на сърцето ми хора, далеч от Родината ми, за която аз бих пожертвал цялото си имуществено състояние, име и живота си дори, за която и сега след изтичането на толкова десетки години аз съм готов отново да набера кураж и да тръгна да я защитавам до последна капка кръв“.

Една година преди кончината си С. Ванков пише две писма: на 9 юни 1936 г. и на 28 септември 1936 г. до своя български роднина Константин (Костя) Иванович, чиято съпруга Ружа е от рода на Ванкови. В част четвърта на настоящата книга са показани факсимилета от тези писма и съответните преводи на български език. От писмата личи, че С. Ванков проявява жив интерес към България и своите български роднини. Радва се, че те го помнят и са пожелали да се срещнат с него. Има желание да посети родната си страна, ако разклатеното му здраве не му попречи. Пише и за своята текуща творческа дейност, за професорските си задължения, свързани с подготвяната от него книга за металите и техните сплави, както и за последното издание на „Джобен технически справочник“;

Всичко това го характеризира като човек, който до края на живота си не е забравил България, близките си в нея, рода си.

МИТ ПЕТИ: С. Ванков – предал интересите на България.

Това твърде тежко твърдение се появи през последните години. Създателите на този мит не са представили никакви документи, на базата на които да се направи подобен извод.

Един от техните доводи е, че С. Ванков е поддържал в Букурещ контакти с руската мисия на генерал Каулбарс. В спомените си С. Ванков обяснява тези контакти с желанието си да съдейства за сближаване на позициите на руското и българското правителство по конфликтните проблеми. Нито по онова време, нито в следващите години българското правителство не е предявявало обвинения за държавна измяна към С. Ванков, нито пък е започнало следствие по подобно обвинение. Останалото са недоказани твърдения.

Вторият довод е свързан с това, че С. Ванков принадлежи към групата офицери – русофили, които са се противопоставили на едностранната политическа ориентация на режима на Стамболов, насочена единствено към Австро-Унгария, а по-късно и към Германия. Имаме възможност да оценим от историята до какво води такава едностранна политика. Вместо внимателно да лавират между двете групи от велики европейски държави, както това правят съседните нам малки страни, българските правителства избраха пътя на едностранната конфронтация и получиха три национални катастрофи, преминаване на значителни български територии и население към съседните държави и в крайна сметка обезкръвяване и обезверяване на българския етнос. И тогава възниква законният въпрос – А кой всъщност носи отговорност за предаване на интересите на България и има ли С. Ванков вина за подобни трагични за нашата държава дълготрайни военнополитически пристрастия, неразумни решения и военни катастрофи?

Не следва да се остава с впечатление, че животът на С. Ванков е безконфликтен и изтъкан само от добродетели. Когато се четат неговите спомени и документи, възникват много въпроси, на които той вече няма как да ни отговори.

Следва да се започне с факта, че той никъде в спомените си не коментира участието на България в Балканската, Междусъюзническата и Първата световна война. Няма данни за неговата реакция на факта, че много български емигранти – офицери и генерали от руската армия, такива като генерал Радко Димитриев, генерал Иван Сарафов и др., са се завърнали в България и успешно са участвали в Балканската война. Възможно е причината да се крие в неговата отдалеченост от Европа – по това време той е бил в Далечния изток. В спомените си пише, че е поддържал лични и кореспондентски връзки с генерал Радко Димитриев.

Животът на С. Ванков преминава през три, на моменти жестоки режима – Стамболовия, руския царски и съветския. Той умее да оценява текущата ситуация и проявява гъвкавост и умение за оцеляване в острият моменти. За онези преломни времена това са необходими качества, които очевидно не в достатъчна степен е притежавал генерал Радко Димитриев, който твърде бързо – още в 1918 г. е изгорял в огъня на започналата Гражданска война.

В своите дълги емигрантски години С. Ванков проявява почтеност и лоялност към своята втора родина – Русия, и към сменящите се в нея държавни администрации. Не заговорничи, не политиканства, не се намества в кървавите политически противоборства в Русия. Но и не емигрира от нея след революциите и Гражданската война, а споделя докрай съдбата на този изстрадал славянски народ.

Безспорно всички тези нелеки жизнени изпитания С. Ванков преодолява благодарение на много свои качества и умения – висока образо-

ваност и перфектен професионализъм, впечатляваща работоспособност, нестандартно творческо мислене, умение да работи с хора и да организира тяхната дейност, настойчивост в търсене и реализиране на амбициозни цели. Всички тези качества му помагат да постигне такива успехи, на които би завидял всеки български инженер, учен, офицер и организатор на производството.

И тук достигахме до твърде съществен въпрос – Можем ли и имаме ли право да се гордеем с постиженията на този наш съотечественик, чиито най-значими резултати в науката и техниката са получени извън България?

Отговор на този въпрос може да се търси в положителната реакция на научно-техническата интелигенция, на българските ученици и студенти, на съвременното общество у нас, на честването в България на 100-годишния юбилей от рождението на Джон Атанасов, чието име за всички времена ще бъде свързано със създаването на компютъра. В негова чест беше издигнат паметник в центъра на нашата столица. Въпреки че Джон Атанасов не е бил български гражданин и е наполовина българин по кръв, той винаги е показвал почитта си към своите български корени. Следователно, има всички основания ние българите да се гордеем със забележителните постижения както на Джон Атанасов, така и на Симеон Ванков, и на много други наши именити съграждани, които са сътворили значими постижения в науката и техниката извън нашата страна – Асен Йорданов, д-р Кръстю Кръстев, проф. Иван Странски и много други. И нека не забравяме, че това е особено важно за стотиците хиляди наши съграждани, които в условията на глобализацията се свят се трудят днес по всички континенти. Те не са забравили България и техните постижения са и наши постижения.

Българските учени и специалисти, работещи в областта на техниката и технологиите, имат особени основания да се гордеят с най-значимото постижение на С. Ванков – „Организацията на Ванков“. Тя по същество е първата едромасщабна научно-техническа и производствена програма, сътворена и реализирана от българин. В този смисъл за нас той е забележителен учен и организатор на производството.

Ще минат години и през шестдесетте – седемдесетте години на миналото столетие, в България ще се реализират две такива национални програми за техническа мобилизация (за разработка, производство и износ на компютърна техника (с ръководител чл.-кор. Иван Попов), и за производство и износ на военнотехническа продукция (ръководител генерал Георги Ямаков). Струва ми се, че самият С. Ванков би оценил по достойнство получените чрез тези програми резултати така, както съвременните български учени, инженери и специалисти ценят неговите значими постижения.

Текущата българска действителност все повече ни отдалечава от изпълнените с драматизъм години на следосвобожденска България, в кои-

то е действало активно и амбициозно поколение от млади хора, водени от желанието да утвърдят своето Отечество и себе си на европейската сцена. Поколението, което е носело в себе си противоречията на тази епоха с нейната безкомпромисност, падения и възходи. Един от тези млади хора е Симеон Ванков, превърнал се с годините в широко скроен и ерудиран учен, творец и организатор на производството.

Всеки опит да се осмислят и опишат обективно животът и постиженията на С. Ванков няма как да не се сблъска с някои противоречащи си възгледи в съвременното българско общество. Напълно възможно е следващите поколения изследователи, на базата на повече архивни материали, да акцентират върху нови и непознати засега страни от неговата творческа дейност. Но е категорично ясно, че С. Ванков ще се помни и за него ще се пише – и в нашата, и в руската история на науката и техниката.

Не е нужно С. Ванков да бъде безоснователно възхваляван или принизяван – най-добре е да се постареем да го възприемем такъв, какъвто е бил на фона на епохата, в която е живял. Това е достатъчно, за да бъде той пример за сегашното поколение българи как трябва да се преодоляват огромни трудности и да се сътворяват значими постижения в съвременния силно глобализиран и остро конкурентен свят, обременен с катаклизми и изпитания.

И последно. С. Ванков не остави след себе си нито имоти, нито значително материално състояние, както това направиха и някои държавни и политически дейци на следосвобожденска България. Той остави само едно – забележителни творчески постижения и достойно име пред историята.

За създаването на тази книга значителен принос има проф. д-р Иван Ванков от Института за ядрени изследвания и ядрена енергетика – БАН, който е близък роднина на Симеон Ванков. Той любезно предостави ценни и неизвестни досега писмени и снимкови материали от личния си архив, за своя именит родственик.

Акад. Васил Сгурев

ГЕНЕРАЛЪТ
НА СНАРЯДИТЕ

Симеон Ванков – учен,
оръжен инженер и организатор
на военно производство

Съставител и научен редактор *Васил Сгурев*

Българска
Първо издание

Редактор *Мария Герчева*
Художник на корицата *Константин Жеков*
Графичен дизайнер *Даниела Василева*

Формат 172 × 247 mm
Печатни коли 17,50

Издателско-полиграфически комплекс „Светлина“ АД – Ямбол

www.baspress.com

ISBN 978-954-322-819-5